

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ПРАВА ПРИВАТНОЇ ВЛАСНОСТІ НА ОБ'ЄКТИ ТВАРИННОГО СВІТУ

Активний розвиток економічних і соціальних відносин в українському суспільстві вимагає відповідного рівня динаміки їх правової регламентації. Разом із тим швидке, іноді еклективне оновлення законодавства, яке значною мірою базується на законодавстві колишньої України у складі СРСР, з метою врегулювання економічних перетворень призвело до так званої розірваності між нормами різних галузей права, виникнення прогалин або суперечностей, які вимагають свого нагального вирішення. Подібна ситуація склалася й на стику екологічного й цивільного права в процесі регулювання відносин власності щодо природних об'єктів. Зокрема, це стосується права приватної власності на об'єкти тваринного світу, його реалізації й особливостей.

Питання, пов'язані з правовим режимом і порядком використання об'єктів тваринного світу вже були об'єктом досліджень низки науковців: М.П. Волика, Т.В. Григор'євої, П.В. Тихого,

В.С. Шахова [Див.: 5; 7; 10; 13] та ін. Права власності на природні об'єкти, в тому числі й на тваринний світ, вивчали такі фахівці в галузі екологічного права, як В.І. Андрейцев, А.Г. Бобкова, А.П. Гетьман, В.К. Полов, Ю.С. Шемшученко, М.В. Шульга [Див.: 2; 3; 6; 10; 14; 15] та ін. Однак проблеми реалізації права власності на об'єкти тваринного світу, незважаючи на їх актуальність в умовах функціонування економіки, заснованої на різних формах власності, ще й дотепер не знайшли свого висвітлення як окремого наукового завдання.

Метою даної статті є визначення основних наукових і практичних питань правового регулювання права приватної власності на об'єкти тваринного світу й окреслення в загальних рисах перспектив та напрямків їх вирішення.

Однією з головних проблем реалізації права власності на об'єкти тваринного світу є визначення самого об'єкта. Воно по-різному наводиться в екологічно-

му, цивільному й господарському законодавстві, а тому потребує уточнення. У Законі України «Про тваринний світ» [9; 2002. – № 2, – Ст. 47] безпосередньо питанням права власності (в тому числі приватної) на об'єкти тваринного світу присвячено лише 4 статті. Внаслідок цього створюється ситуація, коли особливості реалізації права власності на об'єкти тваринного світу не знаходять свого належного відбиття в спеціальному поресурсовому законодавстві.

На цій проблемі, зокрема, наголошував П.В. Тихий, який указував, що, на відміну від попереднього фауністичного законодавства, Закон України «Про тваринний світ» інакше вирішує питання про статус тварин, які знаходяться в колективній і приватній власності. Він не відносить добутих із стану природної волі тварин до товарно-матеріальних цінностей. Ці ж тварини, потрапляючи під дію цивільного права, в той же час (згідно з ч. 1 ст. 1 зазначеного Закону) продовжують залишатися в рамках екологічного законодавства, хоча визначення співвідношення обсягів такого «подвійного» правового регулювання буде не на користь останнього. Власники диких тварин відповідно до своїх правомочностей можуть володіти згаданими об'єктами, споживати їх корисні властивості та якості, ви-

рішувати їх юридичну долю за власним розсудом, тобто діяти в межах цивільного, ветеринарного та іншого законодавства. Дія ж екологічного законодавства має тут суто охоронний, а не експлуатаційний характер. Воно застосовується лише в деяких випадках, пов'язаних перш за все з порушенням правил поводження з тваринами, а також з іншими винятковими обставинами, згідно з якими до яких цим Законом передбачено можливість обмеження (ст.6) або припинення (ст.29) права колективної і приватної власності на диких тварин. Отже, використання дикої фауни, яке здійснюється власниками щодо об'єктів своєї власності, не має суттєвого екологічного значення й майже не врегульовано еколого-фауністичним законодавством [11, с. 45].

Подібним чином урегульовані ці відносини й господарським законодавством. Так, Господарський кодекс України [9; – 2003. – № 11. – Ст. 462] у ст. 4 зазначає, що не є предметом регламентації цього Кодексу відносини: (а) майнові і особисті немайнові, що регулюються Цивільним кодексом України; (б) земельні, гірничі, лісові й водні, відносини щодо використання й охорони рослинного і тваринного світу, територій та об'єктів природно-заповідного фонду, атмосферного повітря та деякі інші. Але вже в ч.2 цієї ж

статті читаємо, що особливості регламентування майнових відносин суб'єктів господарювання визначаються цим Кодексом. У такий спосіб і господарським законодавством шляхом визначення складу майна суб'єктів господарювання і встановлення ліцензійних умов щодо окремих видів діяльності здійснюється регулювання відносин власності.

Окремого наукового дослідження потребують питання документального посвідчення права приватної власності на об'єкти тваринного світу. За ч.2 ст. 7 Закону України «Про тваринний світ» законність набуття у приватну власність об'єктів тваринного світу (крім добутих у порядку загального використання) повинна бути підтверджена відповідними документами, що засвідчують законність вилучення цих об'єктів з природного середовища, ввезення в Україну з інших країн, факту купівлі, обміну, отримання у спадок тощо, які видаються в установленому законодавством порядку. Оскільки ж об'єктами тваринного світу є не тільки дикі тварини в усьому їх видовому й популяційному різноманітті й на всіх стадіях розвитку, а й їх частини та продукти життєдіяльності, виникають проблеми щодо документального підтвердження законності набуття і їх.

Зокрема, до документів, що посвідчують законність набуття у

приватну власність об'єктів тваринного світу, належать дозволи на полювання (ліцензії, відстрілочні картки), договори на ведіння мисливського господарства, рибальства [8, с. 584]. Однак, якщо їх можна вважати достатніми для підтвердження законності набуття права приватної власності щодо добутих об'єктів, то після передачі цього об'єкта іншим особам вважається сумнівною можливість підтвердження для інших суб'єктів законності такого набуття саме цими документами. Крім того, в умовах обмежених можливостей щодо індивідуалізації ідентифікації таких об'єктів створюються умови для зловживання такими документами. Ще більші проблеми виникають в процесі підтвердження права приватної власності на об'єкти тваринного світу у випадку розведення їх у неволі.

Отже, вдосконалення вимагають і відносини з документального підтвердження законності набуття права приватної власності на такі об'єкти і подальшої, можливо, реєстраційної діяльності в цьому напрямку.

Існують проблеми й щодо реалізації права власності на об'єкти тваринного світу і в контексті застосування ст. 8 Закону України «Про тваринний світ» в питаннях припинення права приватної власності на об'єкти тваринного світу. Згідно з положеннями цієї

статті таке право припиняється в разі жорстокого поводження з дикими тваринами і встановлення законодавчими актами заборони стосовно перебування у приватній власності окремих об'єктів тваринного світу. Однак ми не можемо повністю погодитися з другою підставою щодо цього права. За ст. 58 Конституції України закони та інші нормативно-правові акти не мають зворотної дії в часі, крім випадків, коли вони пом'якшують або скасовують відповідальність особи. Отже, закріплення законодавчими актами заборони стосовно перебування у приватній власності окремих об'єктів тваринного світу може стосуватися заборони набуття права приватної власності на них, а не автоматичного їх припинення. Разом з тим з огляду на екологічне й суспільне значення таких об'єктів перспективно вбачається розробка механізмів викупу таких об'єктів у випадку прийняття законодавчої заборони за аналогією з механізмами, передбаченими статтями 146 і 151 Земельного кодексу України [9; 2001. – № 46. – Ст. – 2038].

Свого правового регулювання потребують і механізми, пов'язані з припиненням права приватної власності на об'єкти тваринного світу у випадку жорстокого поводження з дикими тваринами. Так, Законом України «Про захист тварин від жорстокого поводжен-

ня» передбачені правила утримання диких тварин у неволі, особливості права власності та інших речових прав на них, загальні правила поводження з ними, що виключають жорстокість, та ін. Результатом порушення зазначених у Законі норм права повинно бути припинення права приватної власності на цих тварин. Разом із тим значна кількість цих норм має декларативно-оціночний характер, що за браком чітких критеріїв умов їх утримання й годування може ускладнити, а в окремих випадках унеможливити право приватної власності на об'єкти тваринного світу, особливо якщо об'єктивні ознаки їх утримання мають жорсткий характер. Таким чином, подальша наукова-практична діяльність у цій сфері має бути спрямована на впорядкування науково обґрунтованих критеріїв поводження з об'єктами тваринного світу, їх утримання на праві приватної власності, з одного боку, і формалізацію процедур фіксації фактів жорстокого поводження з ними й порядку оформлення природоохоронними органами матеріалів щодо припинення цього права – з другого [9; 2006. – № 11. – Ст. – 692].

У процесі реалізації права приватної власності на об'єкти тваринного світу існує проблема юридичної відповідальності власників останніх. Так, ст.1187 Цивіль-

ного кодексу України [9; 2003. – № 11. – Ст. – 461] – передбачено, що утримання диких звірів, службових собак, собак бійцівських порід тощо, є джерелом підвищеної небезпеки, що створює підвищену небезпеку як для їх власника так для інших осіб. Останніми роками частішають випадки, коли з різних причин (необережності, недбалості, прямого умислу) такі представники тваринного світу, які перебувають (-ли) у приватній власності, створювали потенційну небезпеку для громадян або навіть завдавали їм шкоди. До таких випадків можна також віднести випадки виявлення хижих риб в одному з озер Дніпропетровської області [4], втеча нільського крокодила в Маріуполі [1, с.4] та ін. У зв'язку із цим постає проблема реєстрації об'єктів тваринного світу, що становлять підвищену небезпеку для оточуючих, і формування механізмів гарантування відшкодування зав-

даної шкоди. Реалізацією останнього могло б стати запровадження обов'язкового страхування цивільної відповідальності власників таких небезпечних об'єктів.

Таким чином, у межах цієї статті проаналізовано лише деякі проблеми, що виникають у процесі реалізації права приватної власності на об'єкти тваринного світу. Разом із тим з урахуванням надзвичайної актуальності й цікавості цієї теми кожна із зазначених проблем у подальшому повинна стати предметом самостійного наукового дослідження. Отже, однією з нагальних потреб на сучасному етапі регулювання відносин власності на об'єкти тваринного світу (в тому числі приватної) є гармонізація норм екологічного, цивільного й господарського законодавства в цій царині з огляду на особливості і значення цього природного об'єкта.

Список літератури: 1. Азовського крокодила ловит весь Мариуполь // Комсомол, правда в Україні. – 6 июня. – 2007 – С.4. 2. *Андрейцев В.І.* Конституційно-правовий механізм гарантування права власності на землю // Вісн. Київ. нац. ун-ту: Юрид. науки. – 2003. – Вип. № 52. – С.7-11. 3. *Бобкова А.Г.* Правове забезпечення рекреаційної діяльності. – Донецьк: Юго-Восток, 2000. – 308 с. 4. Виявлення хижих риб у одному з озер Дніпропетровської області// <http://www.podrobnosti.ua/accidents/casualties/2006/05/23/315186.html>. 5. *Волик М.П.* Правове регулювання полювання в Україні: Автореф. дис. ... канд. юрид. наук. – О., 1997. – 19 с. 6. *Гетьман А.П.* Вступ до теорії еколого-процесуального права України : Навч. посіб. – Х.: Основа, 1998. – 204 с. 7. *Григор'єва Т.В.* Правове регулювання використання й охорони водних живих ресурсів : Дис. ... канд. юрид. наук. 12.00.06 / Нац. юрид. акад. України. – Х., 2005. – 175 с. 8. Екологічне право України: Акад. курс. / За заг. ред. *Ю.С. Шемшученка* – К.: Юрид. думка, 2005. – 584 с. 9. Офіційний вісник України. 10. *Попов В.К.* Проблеми систематизації екологічного законодавства // Систематизація законодавства в Україні: проблеми теорії і практики //Матер. міжнар. науко-практ. конф. – К.: Ін-т зак-ва Верхов. Ради України, 1999. – С. 221-225. 11. *Тухий П.В.* Еколого-правове регулювання спеціального використання дикої фа-

- уни Дис ... канд. юрид. наук. – Х., 2000. – 165 с. 12. *Тихий П.В.* Еколого-правове регулювання спеціального використання дикої фауни. Дис. ... канд. юрид. наук. – Харьков, 2000. – 154 с. 13. *Шахов В.С.* Право пользования охотничьими угодьями. – К. Вища школа, 1993. – 219 с. 14. *Шемшученко Ю.С.* Правовые проблемы экологии. – К.: Наук. думка, 1989. – 232 с. 15. *Шульга М.В.* Актуальные проблемы правового регулирования земельных отношений в современных условиях. Дис. ... д-ра юрид. наук. 12.00.06. – Харьков, 1998. – 394 с.

Надійшла до редакції 26.12.2007 р.

УДК 343.13

І.А. Тітко, аспірант

*Національна юридична академія України
імені Ярослава Мудрого, м. Харків*

ОСОБЛИВОСТІ ЗАКРІПЛЕННЯ ОЦІННИХ ПОНЯТЬ У КРИМІНАЛЬНО-ПРОЦЕСУАЛЬНОМУ ЗАКОНІ

Якість мови і стилю кримінально-процесуального закону має особливе значення для єдності в підходах до його розуміння й практичного застосування. Пов'язані із цим проблеми ускладнюють з'ясування правових приписів, допускають вільний розсуд з боку правоохоронних органів і врешті-решт завдають шкоди законності [5, с. 25]. З урахуванням поширеності використання в кримінально-процесуальному праві оцінних понять значного інтересу набуває питання особливостей їх синтаксично-лексичного формулювання, форм і способів закріплення в нормативних актах, що діють у сфері кри-

мінального судочинства. Оцінні поняття в кримінальному процесі відкривають певний простір для суб'єктивного оцінювання тих чи інших явищ. А індивідуальне суб'єктивне оцінювання може не співпадати з оцінкою законодавця. Ось чому при вживанні оцінних понять у текстах нормативних актів слід значну увагу приділяти їх формулюванню [1, с. 107].

Окремих питань законотворчої техніки в цілому й у кримінально-процесуальному законодавстві, зокрема, а також проблематики використання в тексті закону оцінних формулювань торкалися в своїх роботах М.Й. Бару [1], С.С. Безруков [2], І.О. Биля [3],